

**Управління якістю підвищення кваліфікації керівників
загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості**

У статті *подано* теоретичне узагальнення і *нове розв'язання* наукової проблеми приведення змісту і технологій підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості в інститутах післядипломної педагогічної освіти у відповідність з соціально-економічними змінами в суспільстві та процесами інтеграції України в європейський освітній простір, які вимагають впровадження компетентнісного підходу до формування й розвитку управлінського професіоналізму, створення насиченого освітнього середовища, адаптивного управління якісними процесами підвищення кваліфікації з урахуванням особливостей і специфіки сільської місцевості.

Ключові слова: компетентнісний підхід, насичене освітнє середовище, адаптивне управління, якість підвищення кваліфікації, керівник загальноосвітнього навчального закладу, сільська місцевість.

В статье *подано* теоретическое обобщение и *новое решение* научной проблемы приведения содержания и технологий повышения квалификации руководителей общеобразовательных учебных заведений сельской местности в институтах последипломного педагогического образования в соответствии с социально-экономическими изменениями в обществе и процессами интеграции Украины в европейское образовательное пространство, которые требуют внедрения компетентностного подхода к формированию и развитию управленческого профессионализма, создания насыщенной образовательной среды, адаптивного управления качественными процессами повышения квалификации с учетом особенностей и специфики сельской местности.

Ключевые слова: компетентностный подход, насыщенная образовательная среда, адаптивное управление, качество повышения квалификации, руководитель общеобразовательного учебного заведения, сельская местность.

In the article *theoretical generalization over and new decision* of scientific problem of bringing maintenance over and technologies of in-plant training of leaders of general educational establishments of rural locality are brought in the institutes of post graduated pedagogical education in accordance with socio-economic changes in society and processes of integration of Ukraine in European educational space, which require introduction of competence approach to forming and development of administrative professionalism, creation of the saturated educational environment, adaptive control of in-plant training high-quality

processes taking into account features and specific of rural locality.

Keywords: competence approach, an educational environment, adaptive control, quality of in-plant training, leader of general educational establishment, is saturated, rural

Проблема управління якістю підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) сільської місцевості є важливою в сучасних умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів у суспільстві.

Вивчення стану теоретичної розробленості та нормативно-методичного забезпечення вирішення проблеми показав наступне.

У науковій літературі питання післядипломної педагогічної освіти розкриваються досить повно і різноаспектно. Вчені розглядають сутність і розвиток системи ППО (В. Бондар [1], Л. Даниленко, С. Крисюк, В. Маслов [7], В. Мельник, В. Олійник [8], Н. Протасова, В. Пуцов); проблеми післядипломної педагогічної освіти керівників ЗНЗ (Є. Березняк, Г. Єльнікова [2], Л. Калініна, Н. Коломінський, А. Чміль [10]); управління закладами післядипломної педагогічної освіти (Р.Зуб'як [3–4], Н. Клокар [5], Л. Покроєва, Т. Сорочан, Т. Сущенко); проблеми якості освіти (В. Кальней, О. Овчарук [6], М. Поташник, В. Приходько); питання управління якістю освіти, зокрема на державному рівні (І. Булах, В. Качалов, Т. Лукіна), ін.

Післядипломна педагогічна освіта керівників навчальних закладів стала самостійним напрямом у розвитку науки і практики. З кінця 80-х років минулого століття в нашій країні стали розглядати управління не тільки як науку, але і як професію. Керівників-управлінців стали професійно готувати в різних сферах діяльності, в т.ч. в освітній. Проте нами встановлено, що більшість директорів загальноосвітніх шкіл на сьогодні не має спеціальної управлінської підготовки. Тому управлінський фах керівниками шкіл набувається в системі післядипломної педагогічної освіти.

Метою поданої статті є надання інформації про результати дисертаційного дослідження по темі «Управління якістю підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів сільської

місцевості».

Післядипломна освіта є складовою частиною національної системи освіти, що функціонує відповідно до Конституції України, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Національної доктрини розвитку освіти в XXI сторіччі та інших нормативно-правових актів державного та регіонального рівнів, що забезпечують прогностичну та законодавчо-правову базу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, у тому числі і керівників ЗНЗ.

Аналіз теоретичних джерел та наукових праць дав змогу визначити наступне:

– ученими розглядається управлінська діяльність керівника ЗНЗ як особливий вид професійної діяльності. На перший план висувається проблема формування професіоналізму та управлінської компетентності керівників ЗНЗ в системі післядипломної педагогічної освіти. Узагальнення наукових доробок свідчить про розуміння професіоналізму як інтегративної якості особистості, яка характеризує ставлення людини до обраної професії, здійснює вплив на підготовку, створює систему стійкого домінування певних мотивів, визначає особливості поведінки і дій, забезпечує визначений рівень і успішність професійної діяльності;

– виходячи з того, що основним видом діяльності керівників є управління ЗНЗ, виокремлюється їх професійна (управлінська) компетентність, яка являє собою (за Л. Васильченко та І. Гришиною) інтегральну професійно-особистісну якість, що характеризує здатність керівника вирішувати професійні задачі, використовуючи відповідні знання, професійний життєвий досвід, цінності і схильності. Визначені мотиваційний; когнітивний; операційний; особистісний; рефлексивний компоненти професійної (управлінської) компетентності керівника ЗНЗ;

– визначено, що якість освіти (за О. Ляшенком) у широкому сенсі є збалансованою характеристикою системи освіти, а у більш вузькому – це відповідність організованого процесу, досягнутих результатів та самої

системи цілям, потребам споживачів, суспільства, держави (соціальним нормам/стандартам освіти). Виходячи з цього, ми розуміємо якість підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ як збалансовану відповідність умов, процесу і результату підвищення кваліфікації потребам слухачів ОППО. Визначено внутрішні (якість освітнього середовища; якість реалізації освітнього процесу; якість результатів освітнього процесу) та зовнішні (доступність, задоволеність освітніх запитів, відповідність державним освітнім стандартам тощо) складові якості системи ППО. З'ясовано, що в системі післядипломної педагогічної освіти необхідно постійно досліджувати напрями освітніх потреб слухачів та забезпечувати їх задоволення шляхом високої якості навчального процесу.

– встановлено, що управління якістю підвищення кваліфікації являє собою створення відповідних умов, поточне регулювання процесу на основі моніторингу та забезпечення результатів підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ сільської місцевості, які відповідають їх запитам та освітнім потребам.

Проаналізовано практичний стан підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ у закладах ППО шести областей України. Було встановлено, що для забезпечення якості кожний навчальний заклад самостійно будує систему її оцінки, яка базується на вимогах до змісту освітніх програм, до кваліфікаційних характеристик професорсько-викладацького складу, матеріальної бази навчальних закладів, навчально-методичного забезпечення навчального процесу, якості засвоєння матеріалу слухачами. Єдині підходи до організації навчального процесу та поточного контролю за якістю підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ практично відсутні.

Виокремлено основні проблеми, які впливають на стан сільської освіти: недостатнє фінансування; демографічна ситуація; недостатній штат педагогічних працівників; пасивна громадська позиція батьків, відокремленість навчальних закладів від місцевої територіальної громади та потенційних соціальних партнерів. Встановлено, що особливості управління підвищенням кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів

сільської місцевості детермінуються особливостями їх управлінської діяльності, які, в свою чергу, пов'язані з особливостями та специфікою сільської місцевості, і що переважна більшість проблем може вирішуватися через удосконалення навчального процесу в ОППО, основними складовими якого є зміст, технологія навчання, навчально-методичне забезпечення, а також створення насиченого освітнього середовища.

Важливим продуктом дисертаційного дослідження є розроблена система, яка представлена моделлю управління якістю підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ сільської місцевості та інструментарій адаптивного управління у вигляді факторно-критеріальної субмоделі для вимірювання цієї якості.

Модель має чотири складові: методологічну (наукові підходи до управління, теоретичні аспекти адаптивного управління та моніторингових досліджень); змістову (базується на сутності та специфіки системи підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ сільської місцевості та побудові персоналізованої субмоделі адаптивного управління якістю підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ); діагностичну (процедура діагностування та розробка інструментарію діагностики); корекційну (інтерпретація результатів та розробка на цій основі програми розвитку системи підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ сільської місцевості).

Ключовим елементом моделі є персоналізована субмодель адаптивного управління якістю підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ в регіоні, яка містить такі блоки: замовники освітніх послуг; виконавці освітніх послуг; адаптаційний модуль (Інформаційно-аналітичний центр); претензійний та детермінаційний блоки; узгоджена інформація; персоналізований варіант вибору форми підвищення кваліфікації.

Експериментальна перевірка моделі підтвердила доцільність її впровадження в навчальний процес ОППО. У ході навчання в експериментальній групі використовувалася розроблена модель управління якістю підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ. Вимірювання щодо

результативності застосування цієї моделі проводилися в експериментальних і контрольних групах. Вхідний і вихідний контроль проводився за кваліметричною моделлю професійної компетентності керівників ЗНЗ.

Для визначення якості застосування моделі ми взяли показник результати тестування слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ сільської місцевості. Тестування проводилося з метою виявлення результативності та якості освітнього процесу при курсовій підготовці керівників ЗНЗ сільської місцевості через визначення рівня професійної компетентності керівників ЗНЗ сільської місцевості після проходження ними курсів. Отримані результати були оброблені за допомогою критерію Стьюдента.

Розрахунок критерію Стьюдента для даних щодо рівня професійної компетентності керівників ЗНЗ сільської місцевості показав наявність істотного зв'язку між введенням моделі управління якістю підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості та рівнем їх професійної компетентності. За даними статистичної таблиці при $p=1\%$, $\alpha=0,01$, $df=18$, критичне значення критерію Стьюдента дорівнює 2,88 ($t_{кр.}=2,88$). Отриманий результат $t=16,67$ перевищує критичне значення критерію Стьюдента ($t_{кр.}=2,88$), а тому можемо зробити висновок про істотність зв'язку між введенням моделі управління якістю підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості та рівнем професійної компетентності керівників ЗНЗ сільської місцевості після проходження курсів підвищення кваліфікації.

З'ясовано також, що результативність курсів за перманентною формою навчання (приріст 22%) значно вища у порівнянні із традиційними формами організації курсової підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості (приріст 15%). Одним з показників результативності запропонованої моделі є виявлення ступеня задоволеності слухачів після проходження курсів. У експериментальних групах позитивні відповіді дали 87% респондентів, це на 32% більше, ніж у контрольних

групах.

Таким чином, ми підтвердили висунуте на початку дослідження припущення, про те, що введення адаптивного управління навчальним процесом ОППО шляхом створення насиченого освітнього середовища для задоволення персональних освітніх потреб керівників шкіл сільської місцевості; орієнтації процесу підвищення кваліфікації на розвиток ключових компетентностей директора сільської школи за умови посилення процесів самоосвіти, самопізнання та саморозвитку; моніторингу умов, змісту, технології, забезпечить якість надання освітніх послуг обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти.

Інструментарієм визначення якості є факторно-критеріальна модель якості підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ сільської місцевості. Для розробки моделі ми взяли алгоритм, створений Г. Єльніковою. Узагальнення та наступну реалізацію цієї моделі мають здійснювати структурні підрозділи інституту разом з Інформаційно-аналітичним центром за спеціально розробленою технологією.

Для запровадження моделі управління якістю підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості в діяльність обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти були розроблені відповідні науково-методичні рекомендації.

Виконане дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми управління якістю підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості. **Результати**, що отримані в ході дослідження підтверджують висновок про необхідність подальших наукових розробок щодо організації та управління якістю процесом підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ сільської місцевості в інститутах післядипломної педагогічної освіти на основі їх самоосвітньої діяльності, враховуючи та задовольняючи їх освітні потреби.

Література

1. Бондарь В.И. Управленческая деятельность директора школы: дидактический аспект / Владимир Иванович Бондарь. – К.: Радянська школа, 1987. – 157с.
2. Єльнікова Г.В. Управлінська компетентність / Галина Василівна Єльнікова. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.
3. Зуб'як Р. М. Розвиток ключових компетентностей керівників сільської школи
4. Зуб'як Р. М. Регіональна модель підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів
5. Клокар Н. Управління обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти: теорія і практика: Науково-методичний посібник. – Київ: Міленіум, 2004.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи/ Під заг. Ред.. О.В. Овчарук. – К.: 2004.- 112 с.
7. Маслов В.І. Концептуальні засади побудови, зміст і структура орієнтовної моделі функціональної компетентності керівників навчальних закладів / Валентин Іванович Маслов // Післядипломна освіта в Україні. – 2009. – № 2 (15). – С. 3–10.
8. Олійник В.В. Управління розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічної освіти: наук.-метод. посіб. / Віктор Васильович Олійник – К.: ЦППО АПН України. 2002. – 185с.
9. Чміль А.І., Ляхоцька Л. Л., Розмариця В. Т. Організація навчального процесу в системі підвищення кваліфікації на сучасному етапі / А. І. Чміль, Л. Л. Ляхоцька, В. Т. Розмариця // Післядипломна освіта в Україні. – №2. – 2008. – С.40–45.
10. Чміль А.І. Принципи формування системи управління якістю вищої освіти в умовах реформування / Анатолій Іванович Чміль // Післядипломна освіта в Україні. – №2. – 2006. – С. 20–25.